

Prof. dr. Miroslav Kryl

Posudek oponenta na disertační práci:

Mgr. Marta Malá: Judaismus v ghettu Terezín, 143 str. + 14 dokumentačních a obrazových příloh

Autorka předložené práce se zaměřila na místo, které judaismus zaujímal v podmínkách židovského ghetta (ve skutečnosti sběrného a průchozího tábora pro židovské vězně) v Terezíně. Sledovala, do jaké míry byly udržovány a dodržovány židovské tradice a zvyky v podmínkách ghetta. Svou práci rozčlenila do 4 hlavních kapitol: historie a základní realie ghetta, charakteristika náboženského života a jeho projevy v táboře (včetně různých směrů uvnitř vězněného společenství). Ve 3. kapitole se věnovala náboženským obřadům životního cyklu, včetně náboženských projevů útechy nemocných a strádajících; a též posledním věcem člověka, tj. pohřebním obřadům. Zvláštní kapitolu autorka věnovala svěcení židovských svátků.

Práce je založena na výkladu pramenů získaných v ČR i v zahraničí. Některé z nich M. Malá objevila nebo poprvé interpretovala, přičemž neopomenula ani nejmladší vězně Terezína, tj. děti. Kromě vzpomínek pamětníků těžila doktorandka z autentických deníků, zejména E. Redlicha a W. Mahlera, ale i těch, jejichž autory byly děti a mladí lidé. (Především chci zmínit dětský časopis Vedem, který je pravděpodobně nejrozsáhlejším literárním dílem, jaké v Terezíně vzniklo.)

Není třeba zvlášť připomínat autorčin reprezentativní výběr vědecké, odborné a memoárové literatury i výmluvný a hodnotný výběr dokumentačních příloh.

Práce je napsána kultivovaným jazykem a čtivým stylem a podle mého soudu splňuje pro svou důkladnost a předložené výsledky bádání (v mnoha ohledech udivující, např. rekonstruovaný soupis v Terezíně působících rabínů na s. 33 – 34 a jejich tristní osud) všechny předpoklady pro to, aby mohla být předložena k obhajobě pro získání vědecké hodnosti PhD.

K práci vznáším jen dílčí připomínky, resp. dotazy nebo náměty k diskusi. A také např. k zamyšlení pro budoucí publikování podstatné části rukopisu, což vřele doporučuji. Rád se totiž připojuji ke slovům Anny Lorencové, že je obdivuhodné, co všechno Marta Malá shromáždila, resp. dohledala k náboženskému životu v Terezíně. (Za situace, kdy většina zdejších vězňů se s náboženským životem nesetkala ani setkat nemohla, vždyť mnozí z nich byli po krátkém pobytu v Terezíně odtransportováni. Někteří z vězňů se zase na druhé straně s židovstvím teprve v ghettu setkali, prožívali jeho zvyky a tradice a ztotožnili se s ním. – Viz např. s. 22 – 23.)

Za formální nedopatření považuji chybějící nadpis OBSAH.

K prvním dvěma židovským starším (Judenältester) J. Edelsteinovi a P. Eppsteinovi: Zdá se mi, že Edelsteinův obraz je zde přece jen poněkud zidealizován. Je třeba podle mého názoru brát v úvahu, že všechny víceméně „veřejné“ projevy nejvyšších funkcionářů židovské samosprávy byly ze strany velitelství SS, resp. gestapa, cenzurovány a mluvčí si také ukládali autocenzuru. J. Edelstein byl určitě odvážný a jednal zmužile, za což zaplatil životem. Při vši své racionální snaze o záchranu především dětí a mladých vězňů podléhal i on určitým iluzím, k nimž patřila (nereálná) snaha sjednotit židovské „nucené společenství (Adlerův termín) na židovských náboženských základech či identitě. Dovolím si autorku doplnit v tom smyslu, že povolení (ze strany SS) začít a posléze rozvinout náboženský život bylo součástí klamné taktiky představující Terezín (ve skutečnosti s desetitisíci obětí) jako tzv. vzorné židovské sídelní území. Cílem bylo nejen připravit jej pro mezinárodní návštěvy, ale udržet klid v táboře, aby mohlo pokud možno nerušeně probíhat genocidní dění.

Blahopřání Rady starších „obyvatelům ghetta“ k Novému roku (1943, 1944): bylo nejen cenzurováno, ale, což H. G. Adler ve své sarkastické kritice nebere v potaz, ale jsem přesvědčen o tom, že bylo ze strany SS nadekretováno. (Možná přímo nadřízeným Ústředním úřadem pro úpravu židovské otázky, který z Prahy řídil veškerou perzekuci a vyhlazovací politiku, včetně Terezína. Viz i záznam E. Redlicha o Güntherově perfidním a cynickým „blahopřání“ zaslaném do ghetta v r. 1943.)

Pokud jde o Eppsteinův projev k Novému roku 1944, bylo by dobré srovnat svědectví dr. R. Federa (citované na s. 14-15) se záznamem v deníku W. Mahlera. Existuje více verzí textu projevu, právě Mahlerova se mi jeví zvlášť věrohodná (ovšem myslím bez závěrečné modlitby).

Zná p. autorka osud prvního dítěte narozeného v ghettu (Tomáše Wintera a jeho rodičů)? Pro event. publikování práce by stálo za to doplnit jej.

Některé další připomínky či podněty bych dle možnosti mohl sdělit autorce osobně: např. raději bych užíval termínu „vězni“ ghetta (nikoli „obyvatelé“, Insassen v oficiálních dokumentech samosprávy, Adler užívá: Gefangenen). K Edelsteinovu pokládání tfilin: bylo by dobře vysvětlit čtenáři, že šlo o jeho věznění v bunkru, tj. sklepení v budově velitelství ghetta. Autorka soudí někdy, že čtenář je tak informován o ghettu Terezín jako ona sama, což se týká i citací z Vedem.

Drobné připomínky či náměty nemění nic na tom, že velmi rád **doporučuji** práci k obhajobě.

V Olomouci 29. 8. 2011

Prof. PhDr. Miroslav Kryl, CSc.

